

Βλέπετε όμως πώς ακόμη δεν άρχισαν να εκτιμούνται οι ειδικότητες στην Ελλάδα. Νάχεις έναν Κερτάλη έτοιμο για Υπουργό της Δικαιοσύνης και νάρπαζεις όποιον σου τύχει μπροστά σου!

ΜΙΑ

φοιτήτρα της φιλολογίας επειδή πήρε «λίαν καλώς» κι όχι «άριστα» έβρισε προστυχώτατα τους καθηγητάδες της και σήκωσε το όμπρελίνο της να χτυπήσει κκταμεσής του δρόμου κάποιον απ' αυτούς.

Πέρασαν δέκα δεκαπέντε μέρες από τότε κι ούτε λέξη δεν είχαμε σκοπό να αφέρουμε. Γελάσαμε μονάχα, γιατί τὰ πήραμε, έπως και πραγματικά είναι, έτσι σαν ύστερικά καμώματα, που δε μπορούνε να λείψουν από τή γυνάικα, όσο σοφή κι αν είναι.

Η άδικημένη (:) όμως δε σπκράτησε έσκαμε δώ. Τράβηξε μπροστά. Άρχισε να φκνερώνει ελν τή γυνάικειν κοσμοπολιά, να δημοσιεύει δικτριβές στις εφημερίδες, να βρίζει τους καθηγητάδες της βκναυσώτατα και να βεβχιώνει τή «νοήμον κοινόν και τήν γενναίην φρουράν» πώς δεν έπηρε άριστα επειδή ο καθηγητής της κ. Πολίτης είναι κκλλιακός και λόγω της έτυχε να είναι κευρεμένη.

Και μηγαρίς στάθηκε δώ: Μπᾶ! Στκμκτάει έτσι εύκολα ή γυνάικειν κοσμοπολιά; Είπε κι άλλια, κι άλλια! Και τί δεν είπε! Μᾶ τὸ άστειότερο απ' όλα που είπε είναι πώς ο κ. Πολίτης είναι άμαθής και άγραύματις και πώς ο Γιάννης Άποστολάκης που ζεστάστηκε μαζί της πήρε τὸ Άριστα κατηρικιά.

Όταν ο Πολίτης είναι άγραύματις κι όταν ο Άποστολάκης παίρνει κατηρικιά τὸ Άριστα, ή κ. άδικημένη πρέπει δίχως άλλο να διοριστεί άμέσως γενικός καθηγητής στη Φιλοσοφική Σχολή και να σπάσει από μια ντουζίνα όμπρελίνα στὸ κεφάλι του κάθε ξυλοσκίστη καθηγητή της.

Άλλη λύση δε χωράει.

ΘΕΛΟΥΝΕ

να πουν πώς οι βουλευτάδες μας δεν τᾶχουνε για τίποτα νάλλάζουν κάθε ώρα και στιγμή κόμμα, κκθώς είπε μάλιστα ο μακαρίτης Ροϊδης, νάλλάζουνε συχνότερο κόμμα παρὰ πουκάμισο.

Νᾶ όμως που ο κ. Ζυγοκλάς για να γίνει από Ντεληγιαννικός Θεοτυκικός χρειάστηκε να σύρει

μαζί του, σαν ή άχελώνη τὸ καβούκι της, τους θεσμούς.

— Κλαίω, λέει, τὸ θάνατο του Ντεληγιάννη για εθνική άπώλεια, μᾶ θᾶ συμπράξω με τὸ Θεοτυκικό κόμμα, αὐτὸ κηρυσσόμενον ὑπὲρ τῶν θεσμῶν!

Δίχως τους θεσμούς δεν έκανε βήμα. Όχι, φέμματα;

ΥΠΑΡΧΕΙ

κάποις παλιά κωμωδία με τὸ τίτλο αὐτὸ ἀνεψίος του θείου του». Δὲ θέλουμε να πούμε πώς έχει καμιά σχέση μ' αὐτή ο κ. Νώντας Ντεληγιάννης, μᾶ ο ρόλος που παίζει στὸ σχηματισμὸ του Υπουργείου κι ο ρόλος που παίζει ακόμη να μιλάει σε κάθε περίπτωση για τὸ θείο του και να τονέ λένε κάθε ώρα και στιγμή άνεψιό, θυμίζει ἄθελα τὸν τίτλο τῆς περιφημῆς κωμωδίας, όσο κι ᾶ δε θυμίζει τόσο και τήν υὐσία της.

ΠΡΩΤΗ

κουβέντα που είπε ο κ. Βουδούρης στους ρεπόρτερ τῶν εφημερίδων, μόλις έγινε ὑπουργός τῶ Νευτικῶν, εἶπεν:

— Ν' αρχίσουμε από λόγια; Έργα! Έργα! Όλα κι ελκ. Ο κ. Βουδούρης δε χωρατεύει. Είναι από κείνους που δουλεύουνε. Και μάλιστα από κείνους που δε ρεκλαμάζουν καθόλου τή δουλιὰ τους. Άθόρυθος άνθρωπος. Και μονάχα να αφερθεί τὸ νόμα του σε κκμια εφημερίδα, μπορεί να τούρθει άποπληξία.

Τίτλοι ὑπουργοί πᾶς χρειάζονται βέβαια. Όχι φωνκκλάδες και ρεκλαματζήδες.

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ ΔΕ ΣΑΝΚΤΙΣ

Ο ΟΥΓΟΛΙΝΟΣ ΤΟΥ ΔΑΝΤΗ

(Η άρχή του στο περασμένο φύλλο)

Ο λόγος είναι ότι ο Ουγολίνος εδῶ δεν είναι ο προδότης, αλλά ο προδομένος. Βέβαια και ο Ουγολίνος είναι προδότης και γι' αὐτὸ βρίσκεται εδῶ, αλλά μ' έναν πολὺ λεπτόγνωμο συνδυασμὸ ὅπως ο Παῦλος είναι δεμένος αιώνια με τή Φραγκίσκα, ο Ουγολίνος είναι δεμένος αιώνια με τὸ Ρουγγέρο, που

τὸν έπρόδωσε, δεμένος ὅχι από τήν άγάπη, αλλά από τὸ μίσος. Στὸν Ουγολίνο δὲ μιλεῖ ὁ προδότης, αλλά ὁ προδομένος, ὁ ἄνθρωπος ὁ πειραγμένος στὸν εαυτό του και στὰ παιδιὰ του. Τὸ δικὸ του τὸν κρίμα οὔτε καν από μακριὰ τὸ θυμίζει: δεν είναι ζήτημα για τὸ κρίμα του: κολημένος στὸ καύκαλο του εχθροῦ του, ἔργαυο τῆς αιώνας δικαιοσύνης, εἶν' ἐκεῖ θυμηκ ζωντανὸ και γεμάτο πάθος του κρίματος του ἀρχιεπισκόπου Ρουγγέρη. Ο προδότης είναι, αλλά δεν είναι ὁ Ουγολίνος: είναι αὐτὸ τὸ κεφάλι που στέκει ἀποκάτου από τὰ δόντια του, που δεν κάνει ένα τίνκμα, που δε βγαζει μία φωνή, ὅπου κάθε πνοή ζωῆς είναι σβυμένη, τὸ τελειότερο ἰδεώδες του πετρωμένου ἀνθρώπου. Ο Ουγολίνος είναι ὁ προδομένος που ή θεῖα δικαιοσύνη ἐκόλλησε σ' ἐκεῖνο τὸ καύκαλο, και δεν είναι μόνον ὁ δῆμιος, που ενεργεῖ προσταγμένος και μένει ξένη ή ψυχή του, αλλά είναι μαζί ὁ πειραγμένος ἄνθρωπος που βάνει από δικὸ του τὸ μίσος και τήν ἐκδίκηση. Τὸ νόημα τῆς ποιηῆς είναι ὁ νόμος τῆς ἀνταπόδοσης ή τὸ contrapasso, καθὼς θᾶ εἶπε ὁ Δάντης: ὁ Ρουγγέρος γίνεται τ' ἄγριο φαγιένος ἀνθρώπου που ἐξ αἰτίας του ἀπέθανε από πείνα, αὐτὸς και τὰ παιδιὰ του. "Αν τὸ νόημα ἔμεινε μέσα σ' αὐτὰ τ' ἀφρημένα ὄρια, ὁ τρόπος τῆς ποιηῆς θᾶ προξενούσε ἀηδία και δε θᾶ τὸ εἶλατε κάτι που θᾶ ήταν ἀλλόκοτο. Εδῶ όμως ή ἀηδία παίρνει ἀμέσως τήν ὄψη τῆς ὑψηλῆς φρίκης, επειδή ὁ ἐκτελεστής τῆς ποιηῆς δεν είναι ένα ἔργαυο ἀφρημένο και ἀδιαφορο του Θεοῦ, αλλά είναι ὁ ἴδιος ὁ πειραγμένος που χρεταίνεται στὸν εχθρό του τήν πείνα του μίσους και τῆς ἐκδίκησης. Σ' αὐτὸ δεν ἐπρόσεξαν κάποιοι ὑπομηκτογραφοὶ του Δάντη τρυφεροζύμωτοι τόσο, που σκουμπάνουν τή μύτη τους για να μην ἀκούσουν τή βροῦμα από τὰ μυαλά και από τὸ αἷμα και κρᾶζουν ἄπρεπο τὸ θέμα και δυσάρεστο. Γιατί τούτο; Γιατί στὸν ἀναγνώστη είναι δύο ἐντύπώσεις και στὸν ποιητὴ μία μόνη. Ο Δάντης συνεπαρμένος από τή φρίκη για τὸ συμβάν και με τήν εἰκόνα του Ουγολίνου στὸ νοῦ του αὐτοσχεδιασμένη από καιρὸ και θερμὴ δε σταματάει στὰ μυαλά και στὸ αἷμα, που μπκίνουν σαν εἰκόνας συγχυσμένες μέσα στὸ ἔργαυο του: αὐτὸς λέει: τὸ καύκαλο κι' όλα τὰ ἄλλα: και όταν ὁ Ουγολίνος σηκώνει τήν κεφαλή και μᾶς ξεσκεπαζει: ἐκεῖνο τὸ καύκαλο που αὐτὸς εἶχε χαλάσει, ὁ Δάντης δεν κοιτάζει βέβαια τὸ καύκαλο, αλλά τὸν Ουγολίνο, και ρίχνοντας στὴ μέση τήν ἄγριαν εἰκόνα του φαγιού και κάνοντας τον να σφογγίσει τὸ στόμα

ἀφτὴ γυλοσκάνει.

Γυρίζει και ξαναγυρίζει, ζκρωμένη καθὼς είναι, κάτω από τὸ σκέπασμά της τὸ μάλλινο, για να ἔβρει καμιά θέση που νάν τῆς πιάνεται καλύτερα. Τολμάει όμως και ξεσκεπαζει λίγο τὸ κεφάλι της: ρήχνει τὰ μάτια κατὰ τήν ἄλλη γωνιά ἀντίκρου που ἡσυχαζει ή Ρουμπίνα, μᾶ τὸ σκότος είναι πολὺ σύμπυκνο και δε μπορεί τίποτα να ξεδιαλύσει.

«Εὔψνα, μουρὴ ὑπναροῦ!» ἀγρίθει τή φωνή της.

Άφογκράζεται ἀπόλιγο, ἐνῶ κρατάει τὸ τουρτουρίσμα της, κι ὅλα είναι βουβὰ ὀλόγυρα και οὔτε τὸ ἀνάσασμα τῆς Ρουμπίνας δεν ἀκούγεται. Η για Μάμνηνα ἀλαφιάζεται και δίνει μιὰ κλωτσιὰ στὸ πᾶπλωμά της: στέκεται ὀλόρθη τώρα κι ἀρχίζει να πασπατέθει με τὰ μουδιασμένα από τήν κριάδα χέρια της τὸν τοῖχο για να φτάσει κοντὰ στὴ γωνιά τῆς προγονῆς της. Μᾶ ἐκεῖ περδικλώνεται τὸ πόδι της και σκοντάφτει πᾶνου στὴ σακούλα με τὸ κριθαρίσιο ἀλίβρι: στραβώνει τᾶχαμνὸ της στόμα, ἐνῶ σωριάζεται χᾶμου και βγαζει μιὰ παλαβὴ φωνάρα:

«Τὴν κατᾶρα μου νᾶχεις, παλιοσουρουκλιασμένη! Η νιότη σου να φύγει και να μπεις και συ στὰ γερᾶματα σαν κ' ἐμένα... Θᾶ σε διορθώσω ἐγὼ τώρα με τὸ βαριοκοίμισμά σου, στριγλοπούλι...»

Πιάνεται από τὸν τοῖχο και ἀνασηκωνόμενη κάμνει δυὸ πηδᾶματα από τήν πολλή της λύσσα κι ἀρχίζει να γροθοκοπάει τὸ ἀχυρένιο προσκέφαλλο τῆς Ρουμπίνας, θαρρώντας πώς είναι ἀφτὴ μπροστὰ της.

Μᾶ σᾶ δεν ἀκούει οὔτε βογγητὸ οὔτε κλαύμα ξαφνιάζεται και θαμκίνεται: τρέχει στὴ χῆβολη, ἀνάφτει, φυσώντας σ' ένα κάρβουνο μιὰ σκίζα δαδιοῦ και τή σηκώνει στὸ σκοτάδι να φέξει. Χοχλάζει θερμός, στὰ στήθια της μέσα, ὄντας νογαίε τὸ στρώμμα τῆς Ρουμπίνας ἀδειανὸ και τή θύρα με τὸ μάνταλο βγαλμένο.

Ο καπνὸς του δαδιοῦ που καίει τή φλομώνει και τᾶχαρὰ της μάτια γιομίζουν από δάκρυα: τᾶφνει μέσα σ' ένα κολοθωμένο βάζο και σέρνει στὸ πλάγι: τὰ σκρόπια κι ἀνακατωμένα μαλλιά της: ὁ μπρουμας ἔχει φύγει απ' τὸ κεφάλι και ή ἄσπρη ἐκεῖνη κορφή φαντάζει σαν ένα πᾶμα που δίνει κατᾶκαρδα τὸν πόνο μιᾶς περασμένης πιά ζωῆς. Τρίβει με τίς ἀπαλάμες τὰ δακρυσμένα μάτια και σφίγγει πιὸ πολὺ τὰ σκουτιὰ στὸ κορμὶ της που τὸ συνεπαίρνουν κάθε στιγμή οἱ ἀνατριχιλές.

«Έφυγε, έφυγε...» λέει και σηκώνει: κατὰ τὸ μαθρισμένο νταβάνι τους γρόθους.

Σάν ἀνοίγει τήν πορτοῦλα για να βᾶγει ὄζω, ένας

παγωμένος ἀέρας χύνεται και τή βαράει στους κόρπους.

«Ρουμπίνα! Ρουμπίνα!...» κρᾶζει βαθιά και βραχνιασμένη. Ένα συρτὸ και παραπονιμένο βέλσασμα τῆς γίδας από τὸ πλαγιανὸ τᾶχουρι: ἀπαντάει στὸ ἔρημο φώναγμα της. Βλέπει μακριὰ τὸν κάμπο γιονισμένο κ' ἐκεῖ που βγαίνει ὁ ἥλιος ένα θαμπὸ κι ἀδύνατο φῶς. Οἱ βαλανιδιές γιονοφορωμένες κι ἀρτές μαβρίζουν κάπου κάπου μονάχα σ' ἐκείνη τήν ἀσπράδα μέσα. Η φρίκη τῆς χιονάτης νύχτας και τῆς σιγαλιάς ὁ τρόμος κάμουν τή γριά Μάμνηνα να σπρώξει με κρότο τήν πόρτα και να κλειστεί παλε μέσα γλήγορα.

Ρήχνει στὶς πλάτες τὸ πᾶπλωμα κι ἀκουμπᾶει, ἐνῶ καθεται, στὴν κώχη: δεν ἔχει ζῦλα να νᾶφει και κρεμάει συλλογισμένη τὸ κεφάλι ὀμπρός: ἀγγίζει κουλουριασμένη τὰ στήθια στὰ γόνατα που τὰ περιδίνει με τὰ δυὸ της χέρια τὰ μελανιασμένα. Τρέμει σύσσωμη σαν τὸ τρικυμισμένο τὸ νερὸ και γουρλώνει τὰ μάτια τὰ θαμπωμένα πρὸς τὸ ἀναμμένο φῶς. Ο νους της πετᾶει κοντὰ στὸ ἄφαντο προγόνι της κι ἀρχίζει να φοβᾶται τήν ἔρημια της. Δεν καταλαβαίνει τίποτα και κάποτε λόγια με πόνο βγαίνουν απ' τὰ σουφρωμένα χείλια της ἀνάρια ἀνάρια, σᾶ νᾶκολουθοῦν ένα χαμένο πᾶμα...

μέ τα μαλλιά εκείνης τῆς κεφαλῆς σὰ νὰ ἦταν τραπεζομάντηλο, τρομάζει τόσο τὴ φαντασία ποῦ τὴν κρατεῖ ἐκεῖ καὶ δὲν τὴν ἀφήνει νὰ ξεγᾶσθαι στὸ ἐπίλοιπο τοῦ θεάματος. Ὅποιος θέλει νὰ νοστιμειθῆ μία ποίηση πρέπει νὰ ξανακἀμῆ μέσθ του ἐκείνη τὴν πρώτη, πλαστικὴ στιγμὴ τοῦ ποιητῆ. Ἐμεῖς ὅμως τὸ ἄσμα αὐτὸ τοῦ Οὐγολίνου τὸ μαθαίνουμε ἀπ' ἐξῶ ἀπὸ παιδιὰ, καὶ τὸ λέμε ὠραῖο πιστεύοντας στοὺς δασκάλους μας, καὶ ὅταν ζυπνάει καὶ σ' ἐμᾶς τὸ αἶσθημα τοῦ ὠραίου, εἶναι πολὺ ἀργά· ἡ πρώτη καὶ ἐπλαστικὴ ἐντύπωση εἶναι χαμένη ἀνοικονόμητα, καὶ δὲν ἡμποροῦμε νὰ τὴν ξαναῤυρούμε, δὲν ἡμποροῦμε νὰ τὴν ξανακἀμῆ. Κρυμμένοι δὲν αἰσθανόμαστε, ἀναλύουμε τὸ νόημα ἀκέραιο μᾶς ξεφεύγει, καὶ ὅσο λιγώτερο ἔχουμε τὴ δύναμη νὰ ξαναδράζουμε τὸ σύνολο, τόσο περισσότερο σταματοῦμε στὰ μέρη, καὶ τότε εἶναι φυσικὸ νὰ ξαναῤυρούμε τὰ μυαλὰ καὶ τὸ αἶμα καὶ νὰ στουπώνουμε τὴ μύτη μας. Ὅποιος ἔχει τὴν δύναμη νὰ ξεπλυθῆ ἀπ' αὐτὲς τὲς δευτέρες ἐντύψεις καὶ νὰ ξαναπαρθενέψῃ τὸ καλλιτεχνικὸ τοῦ αἰσθημα, δὲ βλέπει ἐδῶ τένοντες νεῦρα καὶ μυαλὰ· ἡ φαντασία τοῦ Δάντη εἶναι γοργὴ καὶ δὲν τοῦ ἀφήνει καιρὸ νὰ τὸ κάμῃ, ἀλλὰ μένει σὰν τρομασμένος καὶ μηδενισμένος μπροστὰ στὴν κολοσσαία ἐκείνην ἐμφάνιση, χορτάτῃ ἀπὸ μῖσος, καὶ μῖσος ὄχι κομμητικὸ, ἀλλ' ἀνθρώπου καὶ πατέρα πληγωμένου, καὶ ὑποψιάζεται κάποιαν τρομερὴν ἱστορία ποῦ ἐφρεῖν γέννημα ἀνθρώπου σὲ μιὰ πράξη τόσο ἀπάνθρωπη, τόσο ἄγρια. Καὶ βέβαια ὅταν ὁ ἄνθρωπος μὲ ἀναλογίες τόσο φανταστικὰς παρουσιάζεται στὴ σκηνή, τραβᾷ στὸν ἑαυτὸ του τὸ μάτι καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ θεατῆ καὶ τοῦ κλέφτει κάθε ἄλλην ὄψιν, κάθε ἄλλην ἐντύπωση. Παρατηρήσετε τώρα πόσο μεγάλες ἀναλογίες ἔδωσε ὁ Δάντης σὲ τοῦτον τὸν Οὐγολίνο. Φαίνεται πῶς ἐκεῖνη ἡ πράξη του τόσο ἀσυνήθιστα ἄγρια εἶναι ἡ καιριαστὴ ἐκκράση τοῦ μῖσους του, καὶ πῶς εἶναι ἀκρετὴ νὰ πληξῆ μὲ τρόπο τὴ φαντασία· ἐξεναντίας, αὐτὸς εἶναι ἀγριώτερος ἀπὸ τὴν πράξη του καὶ σ' αὐτὴ τὴν πράξη φανερώνει τὸν ἑαυτὸ του καὶ δὲν εἶναι εὐχαριστημένος, σὰν ἕνας κακοεὐχαριστημένος τεχνίτης ποῦ δὲ βλέπει στὸ χαρτὶ τὸ ἰδεῶδες του καὶ δὲν τὸ ἐλπίζει. Ὁ πόνος τοῦ Οὐγολίνου εἶναι ἀπελπισμένος, ὄχι χορταμένος, ὄχι ἡμερωμένος ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐκδίκηση· ὁ πόνος του μένει ζωντανός, τόσο ποῦ μόνο νὰ τὸν στοχάζεται δακρύζει, σὰ νὰ τὸν εἶχαν τώρα τώρα πειράζει. Ὡς καὶ στὸ Σαίξπηρ εἶναι ἕνας πατέρας ποῦ τοῦ σκοτώνουν τὰ

παιδιὰ του, καί, τί κάνεις; τοῦ φωνάζει ἕνας φίλος· μὴ παῖς τὸ καπέλο σου, μὴ στρίφης εἶσι τὰ μάτια σου· σκέψου νὰ ἐκδικηθῆς. — Αὐτὸς δὲν ἔχει παιδιὰ! ἀποκρίνεται ὁ Μάκδουφ. Ἀπόκριση τρομαχτικὴ, ποῦ σὲ κάνει νὰ ἰδῆς στὸν πατέρα τὴν ἀπελπισία γιὰ τὴν ἐκδίκηση, ἀφοῦ δὲν μπορεῖ νὰ σκοτώσῃ τὰ παιδιὰ ἐκείνου ποῦ τοῦ σκότωσε τὰ παιδιὰ του. Ἀλλὰ τὸ νόημα τοῦ Δάντη εἶναι ἀκόμη ὑψηλότερο. Ὁ Οὐγολίνος ἔχει ἀποκάτου ἀπὸ τὰ δόντια του τὸν ἐχθρό του, καὶ μένει ἀνικανοποίητος, ὄχι γιατί ἐπιθυμᾷ ἐκδίκηση μεγαλύτερη, ἀλλὰ γιατί δὲν ὑπάρχει ἐκδίκηση ποῦ νὰ μπορῆ νὰ χορτάσῃ τὸν πόνο του, τὰ εἶναι ἰσόμετρα μὲ τὸ μῖσος του. Ὁ πόνος του εἶναι ἀπειρος· ἡ ψυχὴ του μένει παραπάνου ἀπὸ τὴν πράξη του. Ἐσημείωσαν οἱ κριτικοὶ κάποιαν ομοιότητα στὰ πρῶτα λόγια τοῦ Οὐγολίνου καὶ στὰ πρῶτα τῆς Φραγκίσκας (6)· εἶναι βέβαια καὶ στὰ δύο τὸ ἴδιο νόημα, ἀλλὰ μὲ διαφορετικὴ μουσική. Καὶ στὲς δύο θέσες εἶναι κάτι ὅμοιο καὶ κάτι διαφορετικὸ, ὅμοιο νόημα, μὲ διαφορετικὸ αἶσθημα. Καὶ οἱ δύο θυμοῦνται μὲ πόνο τὰ περασμένα. Στέργουν κ' οἱ δύο τὴν ἐρώτηση τοῦ Δάντη, καὶ κλαῖνε μαζί καὶ μιλοῦν. Ἀλλὰ γιὰ τὴ Φραγκίσκα εἶναι περασμένα γλυκὰ κ' εὐτυχισμένα, ποῦ σμίγονται μὲ τὴν τωρινὴ δυστυχία, καὶ ἡ ἐρωτευμένη ψυχὴ τῆς εὐγενίζει τὸ κλάμα καὶ ὁμορφαίνει τὸν πόνο, καθὼς δείχνουν οἱ μαλακοὶ καὶ γλυκύτατοι ἐκεῖνοι στίχοι:

... Πόνος μεγαλύτερος δὲν εἶναι
παρὰ νὰ θυμῆθῃς τὰ εὐτυχισμένα χρόνια
στὴ δυστυχία
'Αλλ' ἄνωσ τὴν πρώτη ρίζα νὰ γνωρίσῃς
τῆς γλυκειᾶς μας ἀγίας ἔχεις τόσο πόνου,
θὰ κάμω σὰν ἐκεῖνον ποῦ μιλεῖ καὶ κλαίει.

Κόλαση V. 121—126

Γιὰ τὸν Οὐγολίνο περασμένα καὶ τωρινὰ ἔχουν ἕνα χρῶμα, εἶναι ἕνας μόνος σπαραγμός ποῦ ζυπνᾷ αἰσθήματα ἄγρια καὶ ξανασταίνει τὸ πῆσμα· ἀνάμεσα στὰ δάκρυά του βλέπεις νὰ λάμπῃ ἡ φλόγα τοῦ μῖσους. Τὸ κατατρώγω εἶναι βαλμένο σιμὰ στὸ δακρύζω· αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος κλαίει, ἀλλὰ τὸ κλάμα του σὲ τρομάζει, καὶ θαρρεῖς κάθε στιγμὴ πῶς μὲς τὴ μέση ἀπὸ τὰ δάκρυα, ξαλλάζοντας τὸν πόνο σὲ λύσσα, ξαναθαγκάνει ἐκεῖνο τὸ καύκαλο. Μιλεῖ καὶ κλαίει, ὄχι βέβαια γιὰ νὰ κάμῃ χάρη τοῦ Δάντη,

(6) Νὰ μιλῶ θὰ μ' ἰδῆς μαζί καὶ νὰ δακρύζω.
Θὰ κάμω σὰν ἐκεῖνον ποῦ μιλεῖ καὶ κλαίει.

καθὼς ἡ Φραγκίσκα, ἀλλὰ ἀπὸ μῖσος, γιὰ νὰ καρπίσουν τὰ λόγια του στίγμα στὸν προδότη. Ἡ ὑστερη ζωγραφία εἶναι σ' αὐτὸ τὸ τρομερὸ τέτοιος γείτονας. Ἡ λέξη γείτονας ζυπνάει μίαν ἰδέα γλυκειὰ φίλας καὶ ἀγάπης ἀνθρώπων ποῦ ζοῦν μαζί καὶ συναναστρέφονται, ἀλλὰ στὸ στόμα τοῦ Οὐγολίνου εἶναι πικρὴ εἰρωνεία.

Μ' αὐτὸν τὸν παθητικὸ συνδυασμὸ ἡ ποίηση μπαίνει καὶ σ' αὐτὸ τὸ πεζὸ βάθος τῆς Κόλασης, καὶ λυώνει τὸν πάγο καὶ ἀνασταίνει τὴ ζωὴ. Καὶ ἡ ποίηση δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἡ παράσταση τῆς προδοσίας, ποῦ εἶναι τὸ κρίμα ποῦ παιδεύεται ἐδῶ σ' ὅλες του τὲς βαθμολογίες, καὶ τὴν κάνει ὄχι ὁ προδότης, ποῦ ἡ σκληρυμένη καὶ γι' αὐτὸ παγωμένη καρδιά του εἶναι νεκρὴ γιὰ κάθε αἶσθημα, εἶναι ἀκίνητη σὰν ἐκεῖνο τὸ καύκαλο, ἀλλὰ τὴν κάνει τὸ θυμᾶ, ποῦ ἔγινε δῆμιός του.

Ἀφοῦ ἐπλασθῆκε αὐτὴ ἡ θέση, τὸ βασίλειο τῆς παγωμένης καὶ πεζῆς ἀνάγκης ξαναγίνεται τὸ ἐλεύθερο βασίλειο τῆς τέχνης. Ἄν ὁ Οὐγολίνος, σὰν προδότης, εἶναι καὶ αὐτὸς ἀνάμεσα στοὺς παγωμένους, σὰ θυμᾶ, βαλμένο ἐκεῖ ἀπὸ τὴ θεῖα δίκη μὲ τὴν κεφαλὴ καπέλο τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐχθροῦ ποῦ τὸν ἔβλαψε, εἶναι ὄχι μοναχὰ ἕνα ὄργανο μοιραῖο τοῦ αἰώνιου νόμου, ἀλλὰ καὶ ὁ πειραγμένος ποῦ βάνει στὴν ἐκπλήρωση τοῦ ἔργου ὅλα τὰ παθητὰ ποῦ αἰσθάνεται σὰν ἄνθρωπος καὶ πατέρας. Γι' αὐτὸν τὸ λόγο στὴν παράσταση τῆς ποινῆς, ἡ ἰδέα τῆς δικαιοσύνης μένει ἕνα νόημα κρυμμένο· οὔτε ὁ ποιητὴς κάνει γι' αὐτὴν κανέναν ὑπαινιγμό, οὔτε ὁ Οὐγολίνος ἔχει συνείδηση αὐτῆς τῆς ἰδέας. Ὁ Μπερτρὰμ ντὰλ Μπόρνιο (7) ἄλλο δὲν εἶναι παρ' ἀμαρτωλὸς καὶ κο-

(7) Μπερτρὰμ ἢ Μπερτρὰνδος ντὰλ Μόρνιο, ἄξιος ποιητῆς καὶ γενναῖος πολεμάρχος. Ὁ πρίγκιπας, ποῦ αὐτὸς ἐπαρακίνησε νὰ πολεμήσῃ μὲ τὸν πατέρα του, εἶχε ὄνομα Ἐνρίκος· εἶχε τὸ ἴδιο ὄνομα καὶ ὁ πατέρας. Γι' αὐτὸ τοὺς ἐξεχώριζαν ὀνομάζοντας τὸν πρῶτο νιὸ βασιλιά.

'Αλλ' ἔμεινα ἐγὼ καὶ τὸ πλῆθος νὰ κοιτάξω,
καὶ εἶδα τί, ποῦ θὰ φοβούμουν, δίχως ἄλλην
ἀπόδειξη νὰ φέρω, νὰ ἱστορίσω μόνος.

'Αλλ' ὅμως θάρρος, ἡ συνείδηση μου δίνει,
ἡ καλὴ συντροφιά ποῦ ἄσπίδα εἶναι θαρρεύτρα
τοῦ ἀνθρώπου, ἂν καθαρὸ τὸν ἑαυτὸ τῆς νοιωθεῖ.

Εἶδα, καὶ φαίνεται μου ἀκόμη νὰ τὸ βλέπω,
ἕνα κορμὶ δίχως κεφάλι νὰ προβαῖνῃ,
ὡς προβαῖναν, κ' οἱ ἄλλοι ἀπ' τὸ κακὸ κοπάδι.

Τὸ κομμένο κεφάλι ἀπ' τὰ μαλλιά βαστούσε
ἀπὸ τὸ χέρι κρεμασμένο σὰ φανάρι,
κ' ἐκεῖνο ἐμᾶς θεωροῦσε κ' ἔλεγε· Ὀμίμενα!

«Τὸ βράδι ἐπλάγιασε νηστικὰ ἡ Ρουμπίνα. Δὲν ἤθελε νὰ φάει καὶ μοῦ γυρνοῦσε τὰ μούτρα, σὰ νὰ κρύβονταν ἀπὸ μένα... Ἀλλάξτε τώρα... Τί νᾶχει τοῦ διαβόλου ἡ κοπέλλα;— Μοῦ εἶπαν, ναί!.. Μιὰ βδομάδα πέρασε... Κάτου ἀπὸ τὴ μακριὰ στρατα μὲ τίς παλιὲς τίς ἀμυγαλιές, καθὼς γυρνοῦσα τὰ πόδια... Ἀγαπάει ἕνα νέον κυνηγὸ, μὰ εἶναι μικρὴ ἀκόμα... Θυμᾶμαι σὰν τώρα τὸν καιρὸ ποῦ τὴ γέννησε ἡ μάνα της: Ἐσερναν τότες οἱ ἀγελάδες. Δεκαπέντε χρόνια πᾶνε τώρα. Ὁ πατέρας ἐπηδοῦσε ἀπ' τὴ χάρη του καὶ ἡ μάνα της κατέβαζε στὰ βυζιά τότε τὸ πρῶτο γάλα γιὰ νὰ ρογιάσει ἡ μικρὴ Ρουμπίνα. Ὅταν ἡ κορασιά ἀρχισε νὰ χαμογελάει, ἡ μάνα της ἀρρώστησε καὶ πέθανε... Ὁ πατέρας ἐκλάψε πολὺ καὶ ἄφησε τὰ γένια νὰ μαδρῖσουν τὸ ἄσπρο του πρόσωπο, μὰ ὕστερα πῆρε στὴν ἀγκαλιά τὸ μικρὸ, τὸ ἐσήκωσε στοὺς ὤμους καὶ περπατώντας στὴν ἐρημὴ ἀβλή ξεγνοῦσε τὴ λύπη του... Ἐγὼ τὸν κοιτοῦσα γυμνὴν στὸ παράθυρο καὶ τοῦ ἔρηγνα γαρούφαλα καὶ βασιλικὸ· καὶ ἀφτὸς μὲ τὸν καιρὸ ἀρχισε νὰ μοῦ χαμογελάει... Τὰ στήθια μου γλυκανάσβαιναν καὶ τὰ μάγουλά μου ροδοβάφρονταν καὶ ξεχνοῦσα κ' ἐγὼ τὸν πόνο ποῦ τόσα χρόνια ἔμεινα ἀνύπαντρη γιὰ τὴν ἀγάπη του... Ἐστερα ἔγινε γυναίκα του. — Σὰν τὸν πῆρανε στὸ σφερί, δὲν τὸν ἀγκάλιασα

πιά... Ὁ πόλεμος τὸν ἐθέρισε καὶ ἀφτόν...—Θᾶναι δεκαπέντε χρόνων καὶ ἡ κουμπάρα μου ἔκρανε γιὰ τὸ νέο κυνηγὸ ποῦ τὸν ἀπαντέχει πέρα στις μπάρες... Μὴν τάχα ἔφυγε μαζί του;.. Τί θὰ κάμω μοναχὴ μου τώρα;..»

Κ' ἐκοιτοῦσε κρουσταλισμένη τὸ δαδὶ ποῦ ἔδινε τὴ στερεὴ ἀναλαμπὴ στὴν παλαμισμένη κάμαρα.

Μένει ἀσάλεφτη τώρα καὶ σκανιάζει. Τὸ μάτι της θολώνεται καὶ ἀρχίζει νὰ βγάξει ἀριά δάκρυα ποῦ κυλοῦν καὶ ἀφτὰ στὰ ἀργασμένα πανου μάγουλά της· φορμάει σταλαξίει ἀπὸ τὰ ξεροχειλα ποῦ σαλεύουν σιγὰ καὶ λένε:

«Ἐρημη!.. Ἐρημη!..»

Ἡ μέρα γλυκοφέγγει καὶ τὰ σκοτάδια σιγὰ ἀποτραβιδοῦνται κατὰ τίς μάβρες σπηλιές καὶ τάνηλιαγα τὰ γκρέμνα. Θυμᾶται πάλε ὁ Γήλιος τὸν κόσμο καὶ ἀνεβαίνει πίσω ἀπ' τὰ μακρινὰ βουνὰ γιὰ νὰ τὸν θωρήσει μ' ἀγάπη.

Ἡ πορτοῦλα τριζοβολάει καὶ ἡ χαμένη Ρουμπίνα σὰν τὴ βρεγμένη γάτα μπαίνει ξανά στὸ πατρικὸσπιτο μὲ περπατησιὰ φυλαγμένη. Τάνα-βλέμματά της πετοῦνε λάμπες ἐδῶ κ' ἐκεῖ καὶ τὰ ρόδινα φτερούγια τῆς μύτης μὲ γληγοράδα κινουῦνται καὶ ἀνασαινοῦν τὸν καθαρίο ἀγέρα τῆς ἀβγῆς.

Μὰ στὸ μπάσιμο τώρα ἀπολυεῖται ἡ γριά καὶ τῆς σφυραῖ καταμούτρα.

«Ποῦ εἶσαν, κακὸ προγόνι; Ποῦ ἔτραγες στὴ νύχτα μέσα; Ποιὸν ἀρώτησες, μωρή, κ' ἐβγάξες ὄζω;..» Καὶ τῆς ἀνάφτει σράλιαρο στὰ τρυφερά της μάγουλα μὲ τὴν ἀνάποδη τοῦ κοκκαλίνου της χεριοῦ τόσο ποῦ τάφτια τῆς βουίζουν πολλὴν ὠρα

Ἐγυρεν ἐκείνη καὶ πέφτει· χάμου στὰ γόνατα γιὰ νὰ παρακλῆσει· μὰ ἡ γριά λυσσομανιάζει καὶ δὲ θέλει νὰ νοιώσει ἀπὸ παρακλίεις· τὴ ζουλάει μὲ τὸ ποδάρι στὴ ράχη καὶ ἡ ἔμμοιρη Ρουμπίνα σέρνεται μὲ βογγητὰ τριγύρω, ἔρχοντας τριγυρτὲς φωνές· σκούζει κάποτε παραξέννα καὶ λέει· «Μαννούλα μου! μαννούλα μου!..» σὰ θυμᾶται τὴν παραχωμένη μάνα της. Μελανιάζει τὸ κορμὶ της ἀπὸ τὰ χτυπήματα καὶ τὸ χῶμα κάτου βρέχεται ἀπὸ τὰ δάκρυα ποῦ ἔλυωσαν τὰ μάτια της. Μὰ ἡ γριά ἀπὸ πᾶνου φρενιασμένη δὲν πάθει.

«Ποῦ χάθηκες ἀπέψι;.. Ποῦ ἐξενύχτησες, ἀνήμερη σκύλλα;.. Θὰ σὲ σκοτώσω, θὰ σὲ σκοτώσω!»

(Στ' ἄλλο φύλλο τελειώνει)

ΣΠΗΛΙΟΣ ΑΝΘΙΑΣ

λασμένος, που αναγνωρίζει στον εαυτό του τη δικαιοσύνη της ποινής και μπορεί να λήη.

Γίνετ' έτσι σ' έμένα του αντίποινου ο νόμος.

Σ' αυτή την κατάσταση το αίσθημα της ποιητικής ζωής δεν μπορεί να γεννηθῆ παρά από τη φρίκη και από το θαυμασμό για μία ποινή τόσο ασυνήθιστη: ένα κορμί που κρατεί από τὰ μαλλιά με το χέρι κρεμάμενο το κομμένο κεφάλι του, μία φρίκη κ' ένας θαυμασμός που μεταμορφώνονται σε μία διανοητική ικανοποίηση όταν ἡ ποινή είναι εξηγημένη και νομιμοποιημένη. Ο Ούγκολίνος όμως εδώ δεν είναι ο άμαρτωλός και κολασμένος, και εκτελεστής του θείου νόμου δεν είναι παρά άσυνείδητος. Ένα μόνο γνωρίζει, ότι έχει από κάτω από τὰ δόντια του το καύκαλο του έχθρου του και ότι σ' αυτό ξεθυμαίνει το μίσος του. Τὸν ἴδιο τὸν Δάντη δεν τὸν πλήχτει σ' ἐκεῖνο τὸ γεγονός, παρά ὅ,τι είναι προσωπικό, ξεθύμασμα μίσους ἀνθρώπου πειραγμένου.

Ὁ σὺ πὺ μ' αὐτὸ δεῖχνεις τ' ἀπλαχνο σημεῖο μῖσος σ' αὐτὸν ἀπάνου π' ἄγρια τρώγεις, πέσ μου, εἶπα ἐγὼ, τὸ γιατί μ' αὐτὴ τῆ συμφωνία· ὅτι ἀνίσως μὲ δίκιο κλαίγεται γιὰ κείνον, κτλ.

Ἔτσι ὁ Οὐγκολίνος εἶναι ἓνα πρόσωπο τέλεια ποιητικό πὺ μπορεί νὰ ξεφανερῶθῆ σ' ὅλο τὸ πλοῦτος τῆς ἐσωτερικῆς του ζωῆς.

Μὲ λίγους χαρακτηρισμούς ὁ ποιητὴς ἐπρωτοσχεδίασε στὴν ἀρχὴ τὸ κλοσσαῖο τοῦτο ἀγάλμα τοῦ μίσους, ἑνὸς μίσους πὺ μένει στημένο ψηλότερα ἀπὸ τὸ ἀπλαχνο ἐκεῖνο σημεῖο, πὺ ἔκαμε τὴν ἐντύπωση τοῦ Δάντη. Ἀλλὰ μέσα στὸ μῖσος ζετυλίγεται ἡ ἀγάπη, καὶ ἡ σκοτεινάδα καὶ πυκνάδα τῆς ψυχῆς ἀναλύεται σὲ τρυφερότερα αἰσθήματα. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος μισεῖ πολὺ, γιατί ἀγάπησε πολὺ. Τὸ μῖσος εἶναι ἄπειρο, γιατί ἄπειρη εἶναι ἡ ἀγάπη καὶ ὁ πόνος εἶναι ἀπελπισμένος, γιατί δὲν ὑπάρχει ἐκδίκηση ἰσόμετρο μετὰ τὴ βλάβη. Ὁλ' αὐτὰ τὰ βρισκεις σμιγμένα καὶ χυμένα στὸ διηγημά του, πὺ δὲν ἠξέρεις ἂν εἶναι τρυφερότερο ἢ λυπηρότερο. Σιμὰ στὸ δάκρυ στέκει ἡ κατὰ, καὶ συχνὰ στὴν ἴδια φράση εἶναι καὶ μῖσος καὶ ἀγάπη, εἶναι καὶ λύσσα καὶ γλυκωσύνη· ὁ ὕστερος ἄχος ἀπὸ τὰ λόγια του, πὺ κράζει τὰ παιδιὰ, τρυφεύεται μετὰ τὸ τριζοκτύπημα ἀπὸ τὰ μισημένα κώκαλα ἀποκάτου ἀπὸ τὰ δόντια του. Τὰ προπερασμένα τοῦ διηγημάτος εἶναι συμπυκνωμένα σὲ γοργότατους χαρακτηρισμούς, πὺ ἀνασταίνουν ἐμπρός σου ὅλη τὴ ζωὴ τοῦ φυλακισμένου. Γι' αὐτὸν μῆνες καὶ χρόνοι, πὺ γι' ἀνθρώπους, πὺ τοὺς συνεπαίρουν τὰ ἔργα τους, φεύγουν σὰν ὄρες, εἶναι αἰῶνες μετρημένοι λεπτὸ μετὰ λεπτό. Ὁ Οὐγκολίνος εἶναι κλεισμένος σὲ μία φυλακὴ λιγοστὸ

Ἦτον αὐτὸς ὁ ἴδιος τοῦ εαυτοῦ του λύχνος, κ' ἔβλεπες δύο σ' ἓνα, κ' ἓνα σὲ δύο· τὸ πῶς, μόνος αὐτὸς πὺ ἔτσι ὀρῖζει ξέρε.

Καὶ ὡς ἦταν καθαυτὸ στοῦ γαφυριοῦ τὰ πόδια, ἐσῆκωσε τὸ χέρι μ' ὅλο τὸ κεφάλι, ὡστε κοντὰ σ' ἐμὰς τὰ λόγια του νὰ φέρη, πὺ ἐστάθησαν· Ἰδὲς τὸ βαρετὸ μου πόνου σὺ πὺ πᾶς ζωντανὸς νὰ ἰδῆς τοὺς πεθαμένους· ἂν εἶν' ἄλλος ἰδὲς τόσο βαρὺς σὰν τοῦτος.

Καὶ γιὰ νὰ χεῖρ νὰ φέρης εἰδηση γιὰ μένα, μάθε πῶς ὁ Μπέρτραμ εἶμαι ντὰλ Μπόρνιο, ἐκεῖνος πὺ τοῦ νιου βασιλιά φαρμάκεψα τὰ σπλάχνα.

Σ' ἔχθρα ἔχω βάλει τὸ παιδί μετὰ τὸν πατέρα· τοῦ Ἀβασαλὼμ καὶ τοῦ Δαβὶδ δὲν ἐτεχνεύθη χειρότερα ὁ Ἀχιτόφελ μετὰ τ' ἄρρεα κεντριά του.

Γιὰ νὰ χωρίσω δύο σφιχτὰ δεμένους τόσο χωρισμένην ὡμίμ! τὴν κεφαλὴ μου φέρνω ἀπ' τὴν ἀρχὴ της, πὺδναι σὲ κορμί του τοῦτο.

Γίνετ' έτσι σ' έμένα του αντίποινου ο νόμος.

Κόλαση XXIX 112—113

πῶς τοῦ ἔρχεται ἀπὸ μικρὴ τρύπα· ὠρολόγι του εἶναι τὸ φεγγάρι, καὶ μ' αὐτὸ μετράει τοὺς μῆνες τῆς φυλακῆς του. Αὐτὴ ἡ στενοχωρία τῆς φυλακῆς πὺ παρομοιάζεται μετὰ σκοτεινὸ κλουβί, (muda, mué), αὐτὸς ὁ μικρὸς φεγγίτης (pertugio, τρύπα) καὶ οἱ ὄρες πὺ μετράει, εἶναι ὅλο τὸ μυθιστόρημα τοῦ φυλακισμένου στὲς δρατὲς του μορφῆς. Μὲ ἄλλο τόσο ἀλάθευτα ζωγραφίσματα παρασταίνεται ἡ ψυχὴ του. Δύο εἶναι τὰ αἰσθήματα πὺ θρέφουν τὴ μοναχικὴ ψυχὴ τοῦ Οὐγκολίνου, τὸ ἀβέβαιο τῆς τύχης του καὶ τὸ σκύλλισμα τῶν ἐχθρῶν του. Ἐκεῖνο πὺ τοῦ σπαράζει περισσότερο τὴν ψυχὴ εἶναι ἡ ἀμφιβολία, εἶναι τὸ τί θ' ἀπογίνω; ἡ φαντασία του ἀναταραγμένη ἀπὸ τὰ παθήματα καὶ ἀπὸ τὴ μοναχία παραδίδεται στὲς ἐλπίδες καὶ στοὺς φόβους. Ὁ Οὐγκολίνος δὲ γνωρίζει τὴν τύχη του, καὶ φοβάται κ' ἐλπίζει τὴν ἰδέα τοῦ θανάτου δὲν μπορεί νὰ τὴν ξεμακρύνῃ. Καὶ μένει σ' αὐτὴ τὴν ἀγωνία ὡς πὺ ἔρχεται ὁ κακὸς ὕπνος νὰ τοῦ σχίσῃ τὸν πέλο πὺ τοῦ σκεπάζει ὅσα τοῦ μέλλονται. Ὁ ποιητὴς ἀπ' ὅλην αὐτὴ τὴν ἐσωτερικὴν ἱστορία δὲν ἐκφράζει παρά τὴν ὕστερη φράση, πὺ κάνει τὸν ἀναγνώστη, ὅς εἶναι καὶ μέτρια ἡ φανταστικὴ του δύναμη, νὰ μαντέψῃ τὸ ἐπίλοιπο, ἀλλὰ σ' ἐκεῖνον τὸν τρόπο τὸ μουσικὸ καὶ τὸν ἀόριστο, πὺ εἶναι τῆς ποιητικῆς τέχνης τὸ μεγαλύτερο μάγεμα. Ὁ κακὸς ὕπνος! Αὐτὸ τὸ κακὸς, αὐτὸ τὸ ἀνάθεμα καὶ ἡ κατὰ στὸν ὕπνο σὲ κάνει νὰ μισοβλέπης πόσες ἐλπίδες ἀφάνισε, πόσες ἀπάτες ἔκαμε νὰ πέσουν! Τ' ὄνειρο εἶναι ἓνα μαγνῆδι, πὺ ὀπίσω του εἶν' εὐκόλο νὰ ἰδῆς τὲς ἀνησυχίας τοῦ ξύπνου· ἡ ἀλήθεια ξεφανερώνεται ἀποκάτου ἀπὸ τὴ φανταστικὴ τῆς μορφῆς. Ρουγγέρος, Γουαλάνδοι, Σισμῶνδοι, Λανφρανκοί, στέκουν ἐκεῖ μπροστὰ στὸ φυλακισμένο, σκληροῖ σ' αὐτὸν καὶ στὰ παιδιὰ του, καὶ τὴν αὐτὴν φωνὴν αὐτὸν πὺ δὲν εἶναι διώχοντας τὸ λυκο καὶ τὰ λυκόπουλα· τὸ μάτι βλέπει ζῶα, ἡ ψυχὴ ὅμως αἰσθάνεται σκοτισμένα πὺ δηλοῦν αὐτὸν καὶ τὰ παιδιὰ του, καὶ αὐτὸς ὁ λύκος καὶ αὐτὰ τὰ λυκόπουλα μεταμορφώνονται μετὰ ἀνθρώπινη λέξη σὲ πατέρα καὶ παιδιὰ. Ὁ ἄνθρωπος σ' ὄνειρο ὅταν φαντάζεται πῶς τὸν κυνηγοῦν καὶ θέλει νὰ τρέξῃ, καθὼς στέκει ἀκίνητος στὸ κρεβάτι, θαρρεῖ πῶς τὰ πόδια του εἶναι μουνδιασμένα καὶ ἀργακίνητα. Αὐτὸς ὁ δυστυχισμένος λύκος εἶναι ὁ πατέρας καὶ δὲν μπορεί νὰ τρέξῃ καὶ γλήγορα γροικᾷ στὰ πλευρὰ του τὰ σουβλερὰ σκυλόδοντα.

Σὲ μικρὸ δρόμο μὺ φρινόνταν κουρασμένοι πατέρας καὶ παιδιὰ, καὶ τῶν σκυλιῶν τὰ δόντια σουβλερὰ τὰ πλευρὰ τους ἔβλεπα νὰ σχίζουν.

Ἐδῶ παρουσιάζονται στὴ σκηνὴ νέα πρόσωπα ἐνεργὰ· ὁ Οὐγκολίνος δὲν εἶναι μοναχὸς φανίζονται τὰ παιδιὰ καθαυτὸ στὴν κρίσιμη στιγμή, καὶ γιὰ νὰ φέρουν περισσότερο σπαραγμὸ. Ὁνειρεύονται καὶ αὐτὰ, πεινοῦν καὶ ζητοῦνε ψωμί. Ὁ πατέρας συσμίγει τ' ὄνειρό του μετὰ τ' ὄνειρο τῶν παιδιῶν, καὶ ἡ στερνὴ ἐντύπωση του εἶναι· Θάνατος, καὶ θάνατος ἀπὸ πείνα! Αὐτὸ εἶν' ἐκεῖνο πὺ προμάντευε ἡ καρδιά του. Καὶ τοῦ φαίνεται τόσο ξάστερο, ὡστε ἀπορεῖ πῶς δὲν τὸ αἰσθάνεται καὶ ὁ Δάντης καὶ δὲ λυπάται ὅσο κ' ἐκεῖνος·

Ἄσπλαχνος εἶσαι τέλεια, ἂν δὲν πονεῖς καὶ τώρα, στοχαζόμενος τί προμάντευε ἡ καρδιά μου, καὶ ἂν δὲν κλαῖς, ὡ τί ἄλλο σὲ καλεῖ στὸ κλῆμα;

Ὅταν μὰς συνεπαίρνει ἓνα πάθος, θὰ ἐπιθυμοῦσαμε νὰ συμμερίζωνται ὅλοι τὸν πόνου μας, καὶ μὰς πειράζει νὰ βλέπουμε ἀνθρώπους ἀδιάφορους. Μία μάννα τοῦ λαοῦ πὺ φοβάται μὴν ἐσκότωσαν τὸ παιδί της, τρέχει στοὺς δρόμους ξεφρενωμένη ρωτώντας τὸν κόσμo· «τὸν εἶδετε;» σὰ νὰ ξέραν ὅλοι γιὰ ποῖον

μιλεῖ ἢ γιὰ τί εἶναι ἀγαναχτισμένη. Ὁ Οὐγκολίνος σ' ὄνειρό του καὶ σ' ὄνειρο τῶν παιδιῶν του βλέπει ὅλη τὴν ἱστορία του, καὶ ὅταν σηκώνοντας τὰ μάτια στὸ Δάντη, δὲ βλέπει σ' ἐκεῖνο τὸ πρόσωπο, περισσότερο περίεργο παρά συγκινημένο, τὲς ἐντύπωσης του τὲς ἴδιες, τοῦ φαίνεται σχεδὸν πῶς δὲν ἔχει ψυχὴ ἀνθρώπου, καὶ πειράζεται, καὶ τοῦ χτυπᾷ στὸ πρόσωπο τὸ σκληρὸ καὶ ἀναπάντεχο παράπονο. Ἀγέρωχα λόγια, πὺ βγαίνοντας ἀπὸ ἓνα πόνου ἀληθινὸ, ἀνυπόμονο καὶ περήφανο, δὲ χολεύουν τὸ Δάντη, αὐξάνουν μάλιστα τὴν συμπόνεσή του, καὶ τοῦ τραβοῦν στακτικὰ δάκρυα ὄχι ἀκόμη ὄριμα.

Αὐτὴ ἡ παρασταση μπορεί νὰ φανῆ ἄσπαστη σ' ἐκεῖνος πὺ κλίνειν στὴ ρητορικὴ καὶ στὴν ἀνάλυση, πὺ εἶναι συνηθισμένοι νὰ καταπτοῦν τὰ αἰσθήματα καταπότια, νὰ νεροουλᾷζουν σ' ἓνα τὸμο τὲς ὕστερες ὄρες ἐνὸς κλαδικισμένου στὴν ποινὴ τοῦ θανάτου (8). Αὐτὴ εἶναι ἓνα ἀριστοῦργημα τοῦ τρόπου τοῦ Δάντη, πὺ εἶναι ἡ μεγάλη πώληση μετὰ τὰ πλατυὰ της καὶ γοργὰ ζωγραφίσματα, μετὰ μεγάλες σκιές τῆς φωτισμένης ἀπὸ κανένα ζωντανὸ φωτογράνισμα. Ὅλα εἶναι ἀπ' ἔξω, ὅλα εἶναι διήγηση καλλιὰ παρά περιγραφή ἢ παράσταση, ἀλλὰ ἡ διήγηση γίνετα σ' ἓνα τρόπο πὺ ἡ φαντασία κωμωμένη ἐνεργητικὴ καὶ γοργὴ γιομίζει τὰ χάρματα καὶ μαντεύει τὸ μέσα. Δὲν εἶναι εἰκόνα, εἶναι σχεδίασμα, ἀλλὰ σχεδίασμα τέτοιο πὺ ὁ ἀναγνώστης σὺ κάνει στὴ στιγμή τὴν εἰκόνα. Καὶ τοῦτο συμβαίνει γιατί ἡ εἰκόνα ὑπάρχει μέσα στὸ νῦ τοῦ ποιητῆ, ὑπάρχει καὶ φανερώνεται σ' αὐτὸ τὸ σχεδίασμα ξάστερα, τόσο πὺ ὁ Δάντης θ' ἀγαναχτοῦσε σὰν τὸν Οὐγκολίνο, ἂν ὁ ἀναγνώστης μένει κρύος καὶ δείχνει πῶς δὲν ἔννοε. Ἡ μεγαλόνεια δὲ στέκει σ' ἐκεῖνο πὺ ξέρε νὰ πᾶ, ἀλλὰ σ' ἐκεῖνο πὺ σὲ κάνει νὰ μαντέψῃς.

Τὸ σημαντικό σ' αὐτὰ πὺ ἀκολοθεῖν εἶναι ὅλο στὴν παρουσία τῶν παιδιῶν τοῦ Οὐγκολίνου. Ἄν ὁ Οὐγκολίνος ἦταν μόνος, τὸ διήγημα θὰ τελείων' ἐδῶ, ὁ ἄριστος ἐκεῖνος ἄνθρωπος δὲ θ' ἀκολοθεῖσε νὰ ἐξιστορῆ τὲς λεπτομέρειες τῆς ἀγωνίας του. Δὲν τὸν πληγώνει ὁ θάνατός του, ἀλλὰ ὁ θάνατος τῶν παιδιῶν του. Καὶ τοῦτο μὰς κάνει νὰ συμμερισθοῦμε μετὰ τόσο ζῆλο τὸ πάθος του. Τὸ ἀνανοεῖσαι στὸν τόσο τρυφερὸ καὶ μαλακὸ τόνου τῆς ὀμιλίας του, ὅταν πρώτη φορὰ θάνει στὴ σκηνὴ τὰ παιδιὰ του.

Ἄκουσα πῶκα: γὰν στὸν ὕπνο τὰ παιδιὰ μου, πὺ ἦταν ἐκεῖ μαζί μου, καὶ ψωμί ζητοῦσαν.

Αὐτὴ ἡ ὄψη τὸν συγκινεῖ τόσο πὺ προκαλεῖ τὴν περήφανη καὶ ἀπότομη ἀποστρέφῃ του στὸ Δάντη γιατί δὲν ἐσυγκινῆθηκε ἄλλο τόσο καὶ αὐτὸς στοχαζόμενος ὅ,τι τοῦ προμηνόσε ἡ πατρικὴ του καρδιά. Αὐτὸ τὸ προμῆνημα ἦταν ὄχι πὺ ἐμελλε αὐτὸς νὰ πεθάνῃ, ἀλλὰ πὺ ἐμελλε νὰ ἰδῆ νὰ πεθάνουν τὰ παιδιὰ του. Καὶ ὅταν ἀκούει νὰ κερφώνουν τὴν κάτω θύρα τοῦ φριχτοῦ πύργου, τὸ πρῶτό του κίνημα εἶναι νὰ κοιτάξῃ στὸ πρόσωπο τὰ παιδιὰ του, πὺ δὲν ἄκουσαν τίποτε καὶ δὲν ἐγνωρίζαν τὴν τύχη τους. Μία φλέβα τρυφερότητας περνᾷ μέσα στὴν ἄγρια ἐκείνη ψυχὴ· ἡ πατρικὴ ἀγάπη ὁμορραίνει τὴν ἰδὴ της καὶ γλυκαίνει ἀκόμη τὸν τόνου της. Ἐκείνη ἡ μουσικὴ ἢ τραχεῖα καὶ ἀψύθημη στὴν ἀρχὴ καὶ σὲ τέλος, ἐκείνη ἡ μουσικὴ τοῦ ἀνήμερου μίσους παίρνει ἐδῶ τὴν μαλακότητα σχεδὸν καὶ τὴ γλυκαδα τῆς ἐλεγειας. Εἶν' ἐδῶ ἓνας νέος Οὐγκολίνος πὺ δὲν μπορεί νὰ ἐνοσηθῆ μοναχὸς του, πὺ ἔχει χρεῖα, γιὰ νὰ ἐνοσηθῆ στὴν ἄπειρη θλίψη του νὰ μελετηθῆ στὰ παιδιὰ του.

(Στᾶλλο φύλλο τελειώνει)

Μετάφραση Γ. ΚΑΛΟΣΓΟΥΡΟΥ

(8) Victor Hugo.